

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI DOKUZUNCU ZİRVESİ SEMERKANT BİLDİRİSİ

Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları Konseyi, 11 Kasım 2022 tarihinde Özbekistan'ın Semerkant kentinde, "Türk Medeniyeti için Yeni Dönem: Ortak Kalkınma ve Refaha Doğru" temasıyla bir araya gelmiştir. Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in başkanlık ettiği toplantıya, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Kasım Cömert Tokayev, Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Sadır Caparov, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan, Türkmenistan Milli Keneşinin Halk Maslahatı Başkanı Sayın Gurbangulu Berdimuhamedov, Macaristan Başbakanı Sayın Viktor Orban ve Türk Devletleri Teşkilatı Genel Sekreteri Sayın Baghdad Amreyev katılmıştır.

Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları,

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin kurulmasına ilişkin Nahçıvan Anlaşması'nın amaç ve ilkeleri doğrultusunda iş birliği ve dayanışmayı derinleştirme ve genişletme konusundaki taahhütlerini *vurgulayarak*;

Türk halklarının ortak tarihi, dili, kültürü, gelenekleri ve değerleri temelinde, Türk Devletleri Teşkilatı'nın çok taraflı kapsamı dâhilinde iş birliğini daha da derinleştirme ve genişletme konusundaki kararlılıklarını *yineleyerek*;

Türk Devletlerinin bağımsızlıklarından bu yana kaydettikleri dikkate değer siyasi ve sosyo-ekonomik ilerlemeyi *takdir ederek* ve;

Özellikle egemenlik, toprak bütünlüğü ve uluslararası düzeyde kabul gören sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine müdahale etmeme hususlarına saygı ve destek başta olmak üzere, uluslararası hukukun genel kabul görmüş norm ve ilkeleri uyarınca, Üye Ülkelerin güvenliğini ve istikrarını güçlendirmeyi *hedefleyerek*;

Ticaret, ulaştırma, yatırım ve bölgesel bağlantılılık ile ilgili girişimlerin teşvik edilmesi yoluyla ekonomik iş birliğinin geliştirilmesini amaçlayan tüm Üye ve Gözlemci Ülkelerin ortak çabalarının sürdürülmesinin son derece önemli olduğunu *vurgulayarak*;

Türk Devletleri Teşkilatı'nın kuruluşundan bu yana elde ettiği başarılarından duyduğu memnuniyeti *ifade ederek*;

Teşkilatın, Türk Dünyasında iş birliği ve koordinasyon içinde hareket edilmesini sağlama ve Türk Dünyasının değerlerini ve çıkarlarını, bölgesel ve uluslararası alanda daha fazla destekleme rolünü geliştirme konusundaki kararlılıklarını *vurgulayarak*;

Üye Ülkeler arasında güçlendirilmiş bir tutum geliştirmek amacıyla, Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesinde Türk Dünyasının çıkarlarını etkileyen bölgesel ve uluslararası konularda istişarelerde bulunmanın önemini *vurgulayarak*,

Türk-İslam medeniyetinin mirasını yaratan ve dünya medeniyeti ile bilim, edebiyat ve sanatın gelişimi üzerinde büyük etkisi olan, Türk Dünyasının büyük şahsiyetlerinin yaşamları ve eserlerine *övgüde bulunarak*;

Zirvenin, Semerkant antik kentinin, Büyük İpek Yolu'nun kavşağındaki konumunu da göz önünde bulundurarak, Türk halklarının birleşmesi ve Türk devlet geleneğinin gelişmesinde tarihi, siyasi ve sosyo-kültürel önemini *teslim ederek*; ve Zirvenin antik ve ebedi kentte yapılmasının büyük bir sembolik anlamı olduğunu belirterek;

SİYASET, DIŞ POLİTİKA ve GÜVENLİK KONULARINDA İŞ BİRLİĞİ

1. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin Kurulmasına İlişkin Nahçıvan Anlaşması'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Protokolü imzaladıklarını;
2. Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) yeni Usul Kurallarını kabul ettiklerini;
3. “Türk Dünyası Vizyonu-2040”ın uygulanması için “2022-2026 TDT Stratejisi”ni uygun bulduklarını;
4. 21 Temmuz 2022'de Çolpon-Ata'da Orta Asya Devlet Başkanları Dördüncü İstişare Toplantısı düzenlenmesini ve Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan tarafından 21. yüzyılda Orta Asya'nın kalkınması için dostluk, iyi komşuluk ve işbirliği Anlaşması'nın imzalanmasını memnuniyetle karşıladıklarını;
5. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan ile Türkmenistan Milli Konseyi Halk Maslahatı Başkanı Sayın Gurbangulu Berdimuhamedov’u “Türk Dünyası Ali Nişanı” takdim edilmesi münasebetiyle tebrik ettiklerini;
6. Tarih boyunca Türk medeniyetinin gelişmesindeki önemli rolü; bilimsel, manevi veya dini şahsiyetlere ve eğitimcilere ev sahipliği yapması; Türk Dünyasının siyasi, ticari, bilim ve kültür merkezleri olarak hizmet etmiş olması hususlarını göz önünde bulundurarak, Semerkant’ı “Türk Dünyası Medeniyet Başkenti” ilan ettiklerini;
7. Kıbrıs Türklerini Türk Dünyasının parçası olarak gördüklerini ve KKTC’nin TDT Gözlemci Statüsünü memnuniyetle karşıladıklarını;
8. Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı-Orta Koridorunun potansiyelinden istifade ederek bölgesel bağlantıyı güçlendirmek, ticari ilişkileri geliştirmek ve bölgesel ve uluslararası konularda mevcut işbirliğini güçlendirmek amacıyla 27 Haziran 2022’de Bakü’de düzenlenen Azerbaycan-Kazakistan-Türkiye Dışişleri ve Ulaştırma Bakanları Birinci Üçlü Toplantısında ve 2 Ağustos 2022’de Taşkent’te düzenlenen Azerbaycan-Türkiye-Özbekistan Dışişleri, Ticaret/Ekonomi ve Ulaştırma Bakanları Toplantısında sağlanan başarıları memnuniyetle karşıladıklarını;
9. Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki ilişkilerin, birbirlerinin egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve uluslararası alanda tanınan sınırlarının dokunulmazlığını karşılıklı olarak tanıma ve bunlara saygı gösterme temelinde normalleştirilmesini desteklediklerini tekrar teyit ettiklerini;
10. Azerbaycan'ın çatışma sonrası rehabilitasyon, yeniden inşa ve yeniden bütünleşme çabalarına katkıda bulunmaya hazır olduklarını tekrar teyit ettiklerini;
11. Kırgız Cumhuriyeti'nin Kırgız-Tacik sınırındaki duruma uluslararası hukukun temel ilkeleri doğrultusunda barışçıl bir çözüm bulma çabalarına destek verdiklerini, anlaşmazlıkların münhasıran siyasi ve diplomatik yollarla çözülmesinin önemini yinelediklerini; bu bağlamda üye Devletlerin Kırgızistan'ın ülkenin altyapısının geliştirilmesi ve yeniden inşasına yönelik çabalarına yardım etmeye hazır olduklarını beyan ettiklerini;
12. Halk Maslahatı Başkanı Sayın Gurbangulu Berdimuhammedov'un, Aksakallar Konseyi'ne Türkmenistan Aksakalı olarak atanmasını memnuniyetle karşıladıklarını;
13. Macaristan'ın, Gözlemci Ülke olarak TDT ile aktif iş birliği ve koordinasyonunu ve tüm Türk Devletleri ile ilişkilerini stratejik bir düzeye çıkarmaya verdiği önemi artırmasını takdir ettiklerini ve Üye Ülkeleri, Macaristan'daki TDT Temsilciliği aracılığıyla Macaristan'daki faaliyetlerini yoğunlaştırmaya teşvik ettiklerini;
14. Afganistan'da temel insan haklarını gözetemeyen kapsayıcı ve temsili bir siyasi sisteme desteklerinin altını çizdiklerini, Afganistan'daki vahim ekonomik ve insani duruma ilişkin derin endişelerini ifade ettiklerini

ve Afganistan ekonomisinin karşı karşıya olduğu önemli zorlukların ele alınmasının önemini vurguladıklarını ve uluslararası topluma, Afganistan'a insani yardım sağlama çabalarını güçlendirme çağrısında bulduklarını;

15. Bu bağlamda, Özbekistan'ın tarafların yükümlülüklerinin aşamalı olarak yerine getirilmesi için bir algoritmanın hazırlanması ve koordinasyonu amacıyla Afganistan makamlarıyla Yüksek Düzeyli Uluslararası Afganistan Müzakere Grubu adıyla kalıcı bir diyalog kurma girişimini memnuniyetle karşıladıklarını;

16. Terörizmin, aşırıcılığın ve bölücülüğün her türüne ve biçimine karşı mücadelenin yanı sıra ırkçılık, ayrımcılık, yabancı ve İslam düşmanlığı, nefret söylemi ve dezenformasyonla mücadelede iş birliğini artırmaya ve bu alanlarda uluslararası platformlardaki çabaların koordinasyonunu sağlamaya karar verdiklerini;

17. Göçmen kaçakçılığı ve insan kaçakçılığı da dâhil olmak üzere düzensiz göçle mücadele için iş birliği fırsatlarını araştırmaya karar verdiklerini;

18. 29 Haziran 2022 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen TDT Üye ve Gözlemci Ülkelerin Milli Güvenlik Kurulu Başkanlarının Birinci Toplantısı kararlarını memnuniyetle karşıladıklarını ve Üye Ülkelerin ilgili makamlarının katılımıyla bu toplantıların düzenli olarak devam ettirilmesi talimatını verdiklerini;

19. Ortak çıkarları ilgilendiren güvenlik konularında yakın eşgüdüm ve iş birliğinin sağlanması amacıyla, Üye Ülkelerin hükümetleri ve devlet organları arasında, TDT bünyesinde düzenli olarak güvenlik istişarelerinin sürdürülmesi talimatını verdiklerini; savunma sanayii ve askeri alanda daha yakın iş birliği çağrısında bulduklarını;

20. Sekreteryanın hedeflerine ulaşma çabalarını destekleyecek bir danışma-istişare mekanizması olarak Aksakallar Konseyi'nin düzenli toplantılarının devam etmesini takdir ettiklerini ve Macaristan'ın Konsey'e katılımından memnuniyet duyduklarını;

21. Üye ve Gözlemci Ülkelerin Yüksek Yargı Organları Başkanlarının katılımıyla 10-13 Mayıs 2022 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen "TDT Üye Ülkelerinde İdari Yargı" konulu sempozyumu memnuniyetle karşıladıklarını ve adalet alanındaki iş birliğinin devamını teşvik ettiklerini;

22. Türk halklarıyla ortak tarih, dil, kültür, gelenek ve değerlerden yararlanarak ticari ve ekonomik iş birliği alanları da dâhil olmak üzere Asya kıtasıyla ilişkileri genişletmeyi ve derinleştirmeyi amaçlayan Türkiye'nin Yeniden Asya Girişimi'ni desteklediklerini;

23. Barış ve istikrarın sağlanması, geniş uluslararası iş birliği ve insanlığın sürdürülebilir kalkınmasının desteklenmesini amaçlayan Ortak Güvenlik ve Refah için Semerkant Dayanışma Girişimi'ni memnuniyetle karşıladıklarını;

EKONOMİK VE SEKTÖREL İŞ BİRLİĞİ

24. Karşılıklı ticareti ve yatırımı kolaylaştırmak için gerekli adımları atarak Üye Ülkeler arasında elverişli koşullar yarattıklarını ve ilgili makamları, Üye Ülkeler arasında ticari tamamlayıcılığı arttırmayı ve tarife ve tarife dışı engelleri ortadan kaldırmayı amaçlayan yeni girişimler hazırlamaya teşvik ettiklerini;

25. Diğer önlemlerin yanı sıra, ticaret ve gümrük prosedürlerinin basitleştirilmesi ve uyumlaştırılması yoluyla, Üye Ülkeler arasındaki ticaret rakamlarını arttırmak ve ayrıca ticaret maliyetlerini azaltmak ve malların TDT Üye Ülkelerinin sınırlarından geçişini hızlandırmak için "TDT Ticaretin Kolaylaştırılması Stratejisi"nin kabul edilmesini takdir ettiklerini; Üye Ülkelerin sorumlu makamlarına talimat

verdiklerini ve Genel Sekreteri TDT Üye Ülkeleri ile Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması'nı sonuçlandırmak üzere müzakereler yürütmekle görevlendirdiklerini;

26. İlgili Bakanlıkları, Hizmetler ve Yatırımlara İlişkin Serbest Ticaret Anlaşması ile ilgili devam eden müzakereleri sonuçlandırmakla görevlendirdiklerini ve Sekretaryaya, TDT Üye Ülkeleri arasında Dijital Ekonomi Ortaklık Anlaşması'nı sonuçlandırılması ve bir sonraki TDT Zirvesinden önce bu Anlaşmaların imzalanması için hazırlık yapması talimatı verdiklerini;

27. Kazakistan'ın, Türk devletleri arasındaki ekonomik iş birliğini ve bağlantılılığı güçlendirmek amacıyla Türkistan'da Türk Devletleri için "TURANSEZ" özel ekonomik bölgesini kurma davetini desteklediklerini;

28. "Türk Ülkelerinde Ticari İşbirliği Araştırma Merkezi" ve "Mühendislik ve Teknoloji Merkezi" kurulması tasarısını memnuniyetle karşıladıklarını;

29. Üye ve Gözlemci Devletlerin yatırımcıları ile üçüncü taraflar arasında her yıl düzenlenecek olan B2B ilişkilerini sağlayan bir platform olarak Türk Dünyası Yatırım Forumu'nun kurulması girişimini memnuniyetle karşıladıklarını;

30. Türk Ticaret ve Sanayi Odası'nın (TTSO), Türk Dünyası'ndaki özel sektör arasında iş birliğini güçlendirmek amacıyla, Sekretarya ile ortaklaşa olarak sırasıyla 16 Eylül 2022 ve 14 Ekim 2022 tarihlerinde Şuşa ve Bişkek'te düzenlediği iş forumları gibi faaliyetlerini takdir ettiklerini ve Üye Ülkelerin ilgili Bakanlık ve kurumlarına, TTSO'ya uluslararası yasal statüsü kazandırılması için gerekli prosedürlerin tamamlanması talimatı verdiklerini;

31. Üye Devletler arasında dijital ekonomi ve 4. sanayi devrimi alanlarında işbirliğinin geliştirilmesinin önemini vurguladıklarını;

32. Sırasıyla 12 Ağustos 2022 tarihinde İstanbul'da ve 28 Ekim 2022 tarihinde Taşkent'te gerçekleştirilen Ulaştırma Koordinasyon Komitesi ad hoc toplantısı ve 6. Ulaştırma Bakanları Toplantısının sonuçlarını desteklediklerini, Üye Ülkelerin ilgili kurumlarına, Üye Ülkeler arasında iyi geliştirilmiş ve birbirine bağlı fiziki ve hafif ulaştırma altyapı projeleri ile bölge içi bağlantılılığın sağlanmasına yönelik yatırımların artırılmasına öncelik verilmesi talimatı verdiklerini;

33. Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru boyunca taşımacılık faaliyetlerini kolaylaştırmak ve Üye ve Gözlemci Ülkeler arasında ulaştırma iş birliğini güçlendirmek için önemli bir adım olarak, "TDT Üye Ülkeleri Arasında Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı Anlaşması"nın imzalanmasını ve "Ulaştırma Bağlantılılık Programı"nın kabul edilmesini takdir ettiklerini;

34. Hazar Geçişli Doğu-Batı Orta Koridoru boyunca altyapının artırılması için iş birliğinin daha da geliştirilmesinin yanı sıra, güzergahın transit potansiyelini artırmak ve bölgesel ve uluslararası ulaşım sistemlerine entegre etmek için ulaşım, sınır ve gümrük prosedürlerinin dijitalleştirilmesinin önemini kaydettiklerini;

35. Üye Ülkelerin, Zenzegur Koridorunun en yakın zamanda açılması, "Bakü-Tiflis-Kars" demiryolu hattının kapasitesinin artırılması, Avrupa ile Asya arasındaki ulaşım hatlarının daha iyi bağlantılandırılması ve çeşitlendirilmesine katkıda bulunan, "Özbekistan-Kırgızistan-Çin" ve "Tirmiz-Mezar-ı Şerif-Kabil-Peşaver" demiryolu hatlarının inşası için gösterdikleri çabaları desteklediklerini;

36. 27 Ekim 2022 tarihinde Taşkent'te gerçekleştirilen TDT Üye Devletlerinin Demiryolu İdareleri Başkanları İlk Toplantısı ve TDT Kardeş Limanlarının Beşinci Toplantısının sonuçlarını takdir ettiklerini; demiryollarının transit potansiyelinin daha da geliştirilmesi, ulaştırma operasyonlarının

dijitalleştirilmesi ve demiryolu idareleri, deniz ve kara limanları ve lojistik merkezleri arasındaki ağın genişletilmesi konularında yakın işbirliğini teşvik ettiklerini;

37. TDT bünyesinde taşımacılık ve transit prosedürlerinin dijitalleştirilmesine yönelik çabaları desteklediklerini; Türkiye ile Özbekistan arasında "e-İzin" pilot projesinin başlatılmasını, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan arasında dijital TIR pilot projesinin genişletilmesini ve dijital TIR için sınır geçiş noktalarında yeşil şeritlerin oluşturulmasını takdir ettiklerini;

38. Türk bölgesi içerisinde verimli, istikrarlı ve kesintisiz taşımacılık için kotaların kaldırılması, transit geçiş izinlerinin sayısının artırılması ve diğer fiziki olmayan engellerin ortadan kaldırılması da dâhil olmak üzere taşımacılığın serbestleştirilmesi ve bu yönde daha fazla adım atılması için Üye Ülkeleri teşvik ettiklerini;

39. Üye Ülkelerin ilgili Bakanlıklarını, ticaret hacmini, yolcu akışını ve turistik faaliyetleri arttırmak amacıyla Üye Ülkeler arasında mevcut hava taşımacılığı ve hava kargo ağları ile düşük maliyetli uçuşları genişletmek için ulusal sivil havacılık otoritelerini, iş birliği yapmaya ve liberal bir hava taşımacılığı politikasını desteklemeye teşvik etmekte görevlendirdiklerini;

40. 8-9 Haziran 2022 tarihlerinde Bişkek'te gerçekleştirilen TDT Gümrük İdareleri Başkanları 8. Toplantısının sonuçlarını desteklediklerini ve üye Devletlerin ilgili kurumlarına, gümrük prosedürlerinin basitleştirilmesi, modernizasyonu, standardizasyonu ve uyumlaştırılması, gümrüklerde dijital araçların daha fazla uygulanması, en iyi uygulamaların paylaşılması ve kapasite geliştirme programlarının yürütülmesi yoluyla bölgesel entegrasyon konusunda ortak faaliyetlere devam etmeleri talimatını verdiklerini;

41. Gümrük sınır kontrol noktalarının kesintisiz çalışmasını sağlayarak Hazar Geçişli Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru'nun rekabet gücünü ve cazibesini artıracak olan "Kervansaray Projesi"nin uygulanmasına devam edilmesi çağrısında bulduklarını;

42. TDT Üye Ülkelerinin gümrük makamları arasında mal ve taşıtların hareketine ilişkin bilgi alışverişini kolaylaştırmak amacıyla "TDT Hükümetleri Arasında Basitleştirilmiş Gümrük Koridoru Kurulmasına İlişkin Anlaşma"nın imzalanmasını övgüyle karşıladıklarını;

43. Gümrük kapılarının modernizasyonu ve işletilmesinde kamu-özel sektör ortaklığı deneyimi hakkında bilgi sağlamak amacıyla, TDT Sekreteryası, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) bünyesindeki Gümrük ve Turizm İşletmeleri A.Ş. (GTİ. A.Ş.) tarafından 16-18 Mayıs 2022 tarihlerinde Türkiye'nin sınır geçiş noktalarına gerçekleştirilen saha ziyareti programının başarılı bir şekilde düzenlenmesini takdir ettiklerini;

44. 26-27 Mayıs 2022 tarihlerinde Bakü'de Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali "TEKNOFEST" (26-29 Mayıs, 2022) marjında düzenlenen TDT'nin Bilgi ve İletişim Teknolojilerinden (BİT) sorumlu Bakanlarının ad hoc toplantısının sonuçlarını desteklediklerini ve Üye Ülkelerin ilgili Bakanlıklarını ve kurumlarını Dijital Altyapı, E-Devlet ve Siber Güvenlik alanında çok taraflı somut programlar ve projeler üretme fırsatlarını daha fazla araştırmaya çağırdıklarını;

45. TDT Sekreteryası tarafından 23 Kasım 2021 tarihinde "InnoWeek Uz-2021" ve 17-21 Ekim 2022 tarihlerinde "InnoWeek Uz-2022" çerçevesinde Taşkent'te "Sürdürülebilir Kalkınma için Yeşil Yenilikler" temasıyla "Türk Bölgesinde İnovasyon ve Teknolojik Gelişmenin Rolü" konulu özel

Forumun düzenlenmesini takdir ettiklerini ve Üye Ülkelerin ilgili Bakanlık ve kurumlarını benzer program, proje ve faaliyetleri uygulamaya teşvik ettiklerini;

46. 28-29 Eylül 2022 tarihlerinde Astana'da düzenlenen "2022 Dijital Köprü Forumu"na Üye Devletlerin katılımını, 29 Eylül 2022 tarihlerinde Forum bünyesinde TDT Üye Devletlerinde İnovasyon ve Başlangıç Ekosistemi Etkinleştiricileri" temalı panel oturumunun ortak organizasyonunu, üye TDT Devletlerinin belirlenmiş teknoparkları arasındaki işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptı'nın sonuçlandırılmasını;

47. Üye Devletlere, 26 Ekim 2022 tarihinde Semerkant'ta Bilgi ve İletişim Teknolojileri Haftası "ICT Haftası Özbekistan 2022" (24-28 Ekim 2022 tarihlerinde) çerçevesinde düzenlenen 4. TDT ve ICT'den Sorumlu Bakanlar Toplantısında kararlaştırılan görevleri yerine getirmeleri talimatını verdiklerini, "TDT Üye Devletlerinde Bilişim alanının geliştirilmesine ilişkin Mutabakat Zaptı"nın imzalanmasını ve "Akıllı Şehirler İnşa Etmede Deneyim Alışverişinde Bulunmak ve Yenilikleri Aktarmaya Yönelik Sürekli Bir Uzman ve Bilişim Uzmanları Platformu Oluşturma Kavramının" kabul edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;

48. ICT'den sorumlu Üye Devletlerin ilgili Bakanlıklarını, yeni kurulan özel teknik grup aracılığıyla TDT çerçevesinde e-imza konusunda pilot bir proje uygulamak ve kamu hizmetlerinin dönüşümünde işbirliğini sürdürmekle görevlendirdiklerini, e-hizmetler için dijital platformlar oluşturduklarını, Üye Ülkeler arasındaki işbirliğini artıracak olan Dijital İpek Yolu kapsamında Hazar Ötesi fiber optik altyapı projesinin önemini vurguladıklarını, bu projenin uygulanmasında bilişim altyapısının geliştirilmesi çalışmalarına devam ettiklerini;

49. ICT altyapısının geliştirilmesi için ortak projelerin uygulanmasını teşvik ettiklerini, TDT kapsamında "TDT'nin Dijital İnovasyon Kataloğu", "Ortak Mobil Cihaz Kayıt Sistemi" geliştirdiklerini ve Üye Devletlerde yeniliklerin ve girişimlerin geliştirilmesi için uygun koşullar yarattıklarını;

50. Üye Ülkeler arasında dijitalleşme ve teknoloji dönüşümü, kapasite geliştirme programları ve 4. Sanayi Devrimi'nin teşvik edilmesi için, Türkiye MEXT Teknoloji Merkezi ve Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı'na bağlı 4. Sanayi Devrimi Analiz ve Koordinasyon Merkezi ile iş birliğini memnuniyetle karşıladıklarını;

51. 20 Aralık 2021 tarihinde Bakü'de düzenlenen Üye Ülkelerin Uzay Ajansları Başkanlarının Birinci Toplantısında alınan kararları memnuniyetle karşıladıklarını; Üye Ülkelerin ilgili makamlarına, ortak kapasite geliştirme ve deneyim paylaşımı programları düzenleme ve uzay teknolojisi projeleri başlatma talimatı verdiklerini;

52. TDT Üye Ülkeleri Enerji Bakanlarının 28 Eylül 2022 tarihinde Almatı'da gerçekleştirilen 2. toplantısının kararlarını ve 2023-2027 TDT Enerji İşbirliği Programı ile İlgili Eylem Planının kabulünü memnuniyetle karşıladıklarını;

53. 4 Temmuz 2022 tarihinde Taşkent'te gerçekleştirilen TDT Tarımdan Sorumlu Bakanlar Birinci Toplantısı'nın sonuçlarını; araştırma ve geliştirme, tarım ürünlerinde ekonomik ilişkiler, tarım tekniklerinin ve projelerinin uygulanması, tohum ve hayvancılık konularında işbirliğine dair alt grupların kurulmasını desteklediklerini;

54. Üye Ülkelerin ilgili Bakanlıklarını, sürdürülebilir tarımsal kalkınma için çok taraflı iş birliğini geliştirmek, en iyi uygulamaları ve yenilikçi teknolojileri desteklemek ve tarım sektöründe üretken bağlantıları teşvik etmek ve bölgede gıda güvenliğinin sağlanması için yasal ve kurumsal temeli geliştirmekle görevlendirdiklerini;

55. Bakanlar toplantısı marjında Birinci Türk Tarım Forumunun başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesini takdir ettiklerini ve Üye Ülkelerin ilgili Bakanlıklarına, devlet kurumları ve iş çevreleri arasındaki iş birliğini ve ağı geliştirmek, ticareti arttırmak ve Türk bölgesinde tarıma yatırım çekmek için bu Forumu düzenlemeye devam etmeleri talimatını verdiklerini;

56. Macaristan'ın, tüm Üye ve Gözlemci Ülkeleri tehdit eden kuraklıkla mücadele etmek üzere TDT çerçevesinde Kuraklık Önleme Enstitüsü kurma girişimini takdir ettiklerini ve Tarafların ilgili makamlarını bu amaçla gerekli iş birliği ve koordinasyonu sağlamaya çağırdıklarını;

57. 30-31 Ekim 2022 tarihlerinde seçkin bilim insanlarının katılımıyla İstanbul'da düzenlenen birinci "Türk Tıp Dünyası Kurultayı" ve TDT Üye ve Gözlemci Ülkeleri Sağlık Bakanları İkinci Toplantısının, ortak bildiri dahil sonuçlarını ve Özbekistan Cumhuriyeti'nin bir sonraki "Türk Tıp Dünyası Kongresi"ni 2023 yılında Semerkant'ta yapma girişimini memnuniyetle karşıladıklarını;

58. Üye ve Gözlemci Devletleri sağlık alanındaki işbirliğini canlandırmaya ve 2018 Astana Birinci Basamak Sağlık Hizmeti Bildirgesi'ni destekleme çabalarına katılmaya çağırdıklarını;

59. Üye Ülkeleri, 2023 yılında Kazakistan'da düzenlenecek olan TDT Turizm Bakanları 8. Toplantısına aktif bir şekilde katılmaya ve turizm alanında azami iş birliğini sağlamaya çağırdıklarını;

60. Özbekistan Cumhuriyeti tarafından 2022 yılında ilk "Türk Dünyası Turizm Başkenti" olan Hokand'da düzenlenen faaliyet ve etkinlikleri takdir ettiklerini ve Şamahı'nın 2023 Türk Dünyası Turizm Başkenti ilan edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;

61. 24 Mayıs 2022 tarihinde Azerbaycan'ın Şamahı kentinde düzenlenen TDT Turizmden Sorumlu Bakanlar 7. Toplantısının sonuçlarını desteklediklerini ve "Tabarruk Ziyarat", "Türk Devletlerinin En İyi Turizm Köyleri" projelerinin uygulanmasının yanı sıra Üye ve Gözlemci Ülkelerde kış ve golf turizminin geliştirilmesi için iş birliği yapılması talimatını verdiklerini;

62. Kazakistan ve Özbekistan devlet kurumları ve tur şirketlerinin katılımıyla 3-4 Ekim 2022 tarihlerinde Türkistan'da düzenlenen "Tabarruk Ziyarat" pilot projesinin uygulanmasına ilişkin Forum'un sonuçlarını takdir ettiklerini ve Üye Ülkelerin ilgili kurumlarına, pilot projenin en kısa sürede hayata geçirilmesini kolaylaştırmak ve diğer Üye ve Gözlemci Ülkelere genişletmek için gerekli tedbirleri almaları talimatı verdiklerini.

63. Üye Ülkelerin ilgili makamlarına, İpek Yolu Dünya Mirası Seri ve Ulusötesi Adaylığına ilişkin ortak adaylık dosyalarının derlenmesi ve "TDT Modern İpek Yolu Ortak Tur Projesi"nin ulusal ve uluslararası turizm fuarları da dâhil olmak üzere gerekli araçlarla tanıtılması için çabalarını koordine etmeleri talimatı verdiklerini;

64. TDT Üye ve Gözlemci Ülkeleri arasındaki iş birliği alanında "İnsan Kaynakları" faslının açılmasını ve TDT Üye ve Gözlemci Ülkeleri Kamu İdaresi Ajansları ve Akademileri Arasında İşbirliği Mutabakat Zaptının imzalanmasını memnuniyetle karşıladıklarını, 28-29 Temmuz 2022 tarihlerinde İstanbul'da İnsan Kaynakları konulu ilk TDT toplantısını başarıyla düzenleyen Türkiye İnsan Kaynakları Ofisi Başkanlığını tebrik ettiklerini ve TDT Üye Devletlerinin Dijital İnsan Kaynakları Sistemleri ilgili kurumları arasında Mutabakat Zaptı'nın imzalanmasını uygun bulduklarını;

İNSANDAN İNSANA İŞ BİRLİĞİ

65. TDT Müslüman Dini Kurul Başkanları'nın üç tur toplantı kararlarını ve TDT çerçevesinde Müslüman Dini Kurul Başkanları Konseyi'nin kurulmasını takdir ettiklerini ve Türk-İslam dayanışması

fikirleri, Türk halklarının milli-manevi, ahlaki ve kültürel değerleri temelinde kurullar arasında iş birliğini geliştirmeyi teşvik ettiklerini;

66.14-15 Eylül 2022 tarihlerinde Kazakistan'da düzenlenen VII. Dünya ve Geleneksel Dini Liderler Kongresi'nin sonuçlarını ziyadesiyle takdir ettiklerini ve dini liderlerin dinler arası, kültürler arası ve medeniyetler arası diyalogu teşvik etme çabalarını desteklediklerini;

67. 19 Kasım 2021 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleştirilen TDT Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakanlar ve Kurum Başkanlarının Dördüncü Toplantısının kararlarını desteklediklerini; Üye Ülkelerin ilgili kurumlarını "Türkçe Konuşan Diasporalar Ortak Faaliyet Stratejisi" ve yıllık "Türk Diasporaları Ortak Eylem Planları" temelinde iş birliği ve koordinasyonlarını artırmaya davet ettiklerini;

68. Türkiye Cumhuriyeti Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından 28-30 Mart 2022 tarihlerinde Bursa'da düzenlenen TDT 2. Diaspora Forumu, TDT Diaspora Kurumları Arası 2. Tecrübe Paylaşım Programı ve dünyanın dört bir yanından geniş katılımlı Nevruz kutlamalarını takdirle karşıladıklarını, Türk Devletleri ve dünyanın dört bir yanında yaşayan Türk toplulukları arasındaki kültürel, dilsel ve sosyal bağların güçlendirilmesinin önemini bir kez daha teyit ettiklerini;

69. 14-15 Ekim 2022 tarihlerinde Özbekistan'ın Taşkent kentinde, TDT Üye Ülkelerinin Resmi Dış Politika Araştırma Merkezleri arasındaki 8. Toplantının düzenlenmesini takdir ettiklerini ve Üye ve Gözlemci Ülkelerin Resmî Araştırma Merkezleri arasında imzalanan Mutabakat Zaptı'nı desteklediklerini;

70. Üye Ülkelerin ilgili makamlarına, kamu kurumları, STK'lar, medya kuruluşları, akademisyenler, karar alıcılar ve kanaat önderleri dâhil olmak üzere ilgili makamlar arasındaki bağları ve koordinasyonu güçlendirmek ve uluslararası alanda dezenformasyonla başarılı bir şekilde mücadele etmek ve kamuoyunu doğru bir şekilde bilgilendirmek için yeni iş birliği fırsatları yaratmak amacıyla, başta kamu diplomasisi iletişimi ve medya alanlarında olmak üzere birbirleriyle iş birliği yapmaları talimatını verdiklerini;

71. 14 Mayıs 2022 tarihinde İstanbul'da düzenlenen TDT Medya ve Enformasyondan Sorumlu Bakanlar 4. Toplantısının sonuçlarını ve "Türk Dili Haber Ajanslar Birliği (TKA)" ile "TDT Gazeteciler Birliği"nin kurulmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve Üye Ülkeleri bu konuda gerekli iç prosedürleri tamamlamaya teşvik ettiklerini;

72. Üye ve Gözlemci Devletlerin Görsel-İşitsel Medya Düzenleyicilerinin ilk Toplantısının 26-29 Ekim 2022 tarihlerinde Bakü ve Şuşa şehirlerinde düzenlenmesini ve Türk Yayın Düzenleme Otoriteleri Forumu'nun kurulmasını memnuniyetle karşıladıklarını;

73. Gençlik ve spor alanında gerçekleştirilen program ve projeleri takdir ettiklerini, 30 Eylül 2022 tarihinde Bursa'da düzenlenen TDT Gençlik ve Spordan Sorumlu Bakanlar Altıncı Toplantısının sonuçlarını desteklediklerini ve Üye Ülkelerin ilgili kurumlarını, TDT'nin gençlik ve spor gündemi kapsamındaki başarılı organizasyonların devamı için gerekli adımları atmaya çağırıldıklarını;

74. Buhara'nın Türk Dünyası 1. Gençlik Başkenti ilan edilmesini, 2022 yılının resmen "Türk Dünyasında Gençlik Girişimlerine Destek Yılı" olarak ilan edilmesini ve 3-4 Haziran 2022 tarihlerinde Buhara'da Üye ve Gözlemci Ülkelerin yoğun katılımı ile TDT 4. Genç Liderler Forumu'nun düzenlenmesini memnuniyetle karşıladıklarını;

75. TDT'nin 1-5 Ağustos 2022 tarihlerindeki 1. Gençlik Gönüllülük Eğitim Programı ve 14-20 Ağustos 2022 tarihlerindeki 1. Çok Taraflı Gençlik Değişim Programının Türkiye'de başarıyla düzenlenmesinden memnuniyet duyduklarını ve Üye Ülkelerin ilgili makamlarını, Türk gençleri arasındaki etkileşimi geliştirmek için bu tür girişimlerden yararlanmaya çağırdıklarını;

76. İlk toplantısı Nisan 2023'te Semerkant'ta Gençlik Liderleri Forumu kapsamında düzenlenecek olan Nesiller Diyaloğu'nun başlatılması girişimini memnuniyetle karşıladıklarını;

77. 29 Eylül-2 Ekim 2022 tarihlerinde Türkiye'de düzenlenen ve Türk kültür mirasının tanıtılmasına, etno-tarihsel sporların ve kültürlerarası diyalogun geliştirilmesine katkıda bulunan 4. Dünya Göçebe Oyunları'nın üst düzey organizasyonunu kutladıklarını ve 5. Dünya Göçebe Oyunları'nın 2024 yılında Kazakistan'da düzenlenmesi kararını memnuniyetle karşıladıklarını;

78. 2023 yılında Kazakistan'da 2. Türk Üniversite Spor Oyunları'nın (Turkic Universiade) düzenlenmesini teşvik ettiklerini ve Üye Ülkelerin ilgili makamlarını organizasyon için azami iş birliği sağlamaya ve Oyunlara aktif olarak katılmaya çağırdıklarını;

79. 13-14 Mayıs 2022 tarihlerinde Bursa'da düzenlenen TÜRKSOY Üyesi Ülkeler UNESCO Milli Komisyonları 8. Toplantısı'nda alınan, 9. Toplantının 2023 Türk Dünyası Kültür Başkenti Şuşa kentinde yapılmasına ilişkin kararı memnuniyetle karşıladıklarını;

80. Üye ve Gözlemci Ülkeleri, Konya'daki 5. İslami Dayanışma Oyunları da dâhil olmak üzere 2022 yılında Uluslararası Spor Turnuvalarında elde edilen başarılarından dolayı kutladıklarını ve Türk Devletlerinde büyük uluslararası spor etkinliklerinin devam etmesini teşvik ettiklerini;

81. Kırgız yazar ve tanınmış halk figürü Cengiz Aytmatov'a "Türk Dünyasının Birliğine Katkılarından Dolayı" ölümünden sonra TDT Ali Şir Nevai Uluslararası Ödülü verilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;

82. Üye ve Gözlemci Ülkelerin anıt yönetim organları arasında iş birliğini sağlayacak, ortak projeler üzerinde çalışacak, Türk anıtlarını tanıtacak ve deneyimlerini paylaşacak bir Türk Sit Yöneticileri Ağı kurulması girişimini desteklediklerini;

TÜRK DÜNYASINDA KURUMSAL İŞ BİRLİĞİ

83. TÜRKPA, TÜRKSOY, Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Miras Vakfı'nın (TCHF) gelecekteki faaliyetlerini teşvik ettiklerini ve Dışişleri Bakanları Konseyi'ne sundukları raporları dikkate aldıklarını;

84. TDT Sekreteryası çatısı altında Türk İşbirliği Teşkilatları arasında iş birliğinin geliştirilmesini teşvik ettiklerini;

85. 2022 yılında Türk Akademisi'nin ve TCHF'nin Üye Devletlerden tam teşekküllü bir bütçe ve uluslararası personel aldıkları ilk yıl olmasından duydukları memnuniyeti ifade ederek;

86. 24 Temmuz 2022 tarihinde Issık Göl'de düzenlenen TÜRKPA 11. Genel Kurul Toplantısının sonuçlarını not ettiklerini ve Teşkilatın adının Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi olarak değiştirilmesini memnuniyetle karşıladıklarını;

87. Siyasi katılımı ve iyi yönetimi desteklemek amacıyla Üye Ülkelerdeki seçimlerin ve referandumların gözlemlenmesi ve model mevzuatın hazırlanması konusunda TDT ve TÜRKPA'nın faaliyetlerini takdir ettiklerini;

88.. Türkiye Cumhuriyeti'nin Bursa şehrinin 2022 yılında "Türk Dünyası Kültür Başkenti" ilan edilmesini, şehirde etkinlikler düzenlenmesini ve ayrıca Şuşa'nın 2023 Türk Dünyası Kültür Başkenti olarak kabul edilmesini memnuniyetle karşıladıklarını ve 2023 yılında TÜRKSOY tarafından Şuşa'da ve TCHF tarafından Bursa'da düzenlenecek kültür günleri dahil etkinliklere desteklerini ifade ettiklerini;

89. Uluslararası Türk Akademisi ve Moğol Bilimler Akademisi'nin ortak arkeolojik kazıları sonucunda Moğolistan'ın Nomgon Vadisi'nde Ağustos 2022'de ortak Türk tarihi için önemli bir yer olarak anıt kompleksinin keşfedilmesini sevinçle karşıladıklarını;

90. 7 Türk ülkesinden kadın müzisyenlerden oluşan "Yedi Güzeller" klasik müzik Grubu'nun (septet) kurulmasından dolayı TCHF'yi tebrik ettiklerini, Devlet Başkanları 9. Zirve Toplantısında ilk konser performanslarını takdir ettiklerini; TCHF'nin, Semerkant Zirvesi çerçevesinde, uluslararası bir bilimsel sempozyum düzenlenmesinde Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü ve UNESCO ile işbirliği içinde olmasını memnuniyetle karşıladıklarını;

91. TCHF'nin Türk azınlıklara gösterdiği ilgiyi övdüklerini, dünya çapındaki Türk halklarını birleştirmedeki olumlu etkisinin altını çizdiklerini;

92. 26 Temmuz 2022'de Issık-Kul'da düzenlenen Türk Devletleri İstihbarat Teşkilatları Konferansı'nda imzalanan Niyet Protokolünü not ettiklerini;

ÜÇÜNCÜ TARAFLARLA İŞ BİRLİĞİ

93. Üye ve Gözlemci Ülkelerin uluslararası alanda aktif iş birliğinin güçlendirilmesi çağrısında bulduklarını ve mümkün olan hallerde birbirlerinin adaylıklarını ve uluslararası teşkilatlar bünyesinde ortak ilgi alanlarına giren konularda Üye Ülkeler tarafından yapılacak ortak açıklamalar ve önergeler dahil girişimlerini desteklemelerini teşvik ettiklerini;

94. Türk Devletleri TDT ile karşılıklı çıkar alanlarına yönelik kurumsal işbirliğinin geliştirilmesinde üçüncü ülkelerin ve uluslararası kuruluşların artan ilgisini memnuniyetle karşıladıklarını ve Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) TDT için gözlemci statüsü elde etmek için ortak çabaları hızlandırmaya çağırdıklarını;

95. Sekreteryayı, BM, İİT ve bunların bağlı kuruluşları dâhil olmak üzere ilgili uluslararası ve finansal kurumlarla işbirliğini güçlendirme çabalarını en üst düzeye çıkarmaya; AB, AGİT, AK, KEİ, OECD, EİT, AİGK, V4 ve ASEAN ve Afrika Birliği gibi bölgesel kuruluşlarla karşılıklı çıkarlar konusunda onlarla ortak projeler yürütmek üzere kurumsal ilişkileri geliştirmeye teşvik ettiklerini;

96. Üye Ülkelerin, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemine ulaşılmasına katkıda bulunan dünyanın dört bir yanındaki üçüncü ülkelere kalkınma ve insani yardım sağlama ve COVID-19 salgınıyla küresel mücadele konusundaki rolünü takdir ettiklerini ve Üye Devletlerin kalkınma ajansları arasındaki iş birliğinin daha da geliştirilmesini desteklediklerini;

97. Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı'nın (AİGK), 12-13 Ekim 2022 tarihlerinde Astana'da gerçekleştirilen 6. Zirvesi'nde tam teşekküllü bir uluslararası örgüte dönüştürülmesini memnuniyetle karşıladıklarını ve desteklediklerini;

98. Kırgız Cumhuriyeti'nin "Sürdürülebilir Dağ Kalkınması" taslak önergesindeki "dağ gündemini" daha da ilerletmek üzere 2023-2027 yıllarını, "Beş Yıllık Dağ Kalkınması Eylem Planı" ilan etmesine yönelik girişimini desteklediklerini;

TEŞKİLAT KONULARI:

99. 2021-2022 dönemindeki başarılı TDT Dönem Başkanlığından dolayı Türkiye Cumhuriyeti'ni tebrik ettiklerini ve TDT'nin faaliyetlerine yaptığı muazzam katkıya büyük değer verdiklerini;

100. Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in 2023'ü "Türk Medeniyetinin Yükseliş Yılı" ilan etme önerisini memnuniyetle karşıladıklarını;

101. Genel Sekreter Baghdad Amreyev'in raporunda sunduğu üzere, son Zirve'den bu yana TDT Sekretaryası'nın faaliyetlerinde elde edilen önemli başarıları takdir ettiklerini ve 2018-2022 döneminde Sekretarya'nın çalışmalarına yaptığı büyük katkılar için kendisine teşekkür ettiklerini; Sekretaryanın artan görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için kapasitesinin daha da güçlendirilmesini desteklediklerini ve bir sonraki Genel Sekreter Sayın Kubanıçbek Ömüraliyev'e başarı dileklerini ifade ettiklerini;

102. Katkılarından ötürü görevden ayrılan Genel Sekreter Yardımcıları Sayın Gismat Gozalov, Sultan Raev ve Arslan Koichiev'i takdir ettiklerini;

103. TDT 10. Zirvesi'ni 2023 yılında Kazakistan Cumhuriyeti'nde düzenlemeye karar verdiklerini bildirmişlerdir.

Devlet Başkanları, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'e, TDT 9. Zirvesi müzakerelerinin başarılı bir şekilde sonuçlanmasını sağladığı için teşekkürlerini sunarlar ve Özbekistan Hükümeti ve halkının misafirperverliği için minnettarlıklarını ifade ederler. Bir sonraki Zirveye kadar TDT Dönem Başkanlığı'nın Özbekistan Cumhuriyeti tarafından üstlenilmesini memnuniyetle karşılarlar.

11 Kasım 2022'de Semerkant'ta Türkçe, Azerice, Kazakça, Kırgızca ve Özbekçe dillerinde imzalanmıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

İlham Aliyev

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Kasım Cömert Tokayev

Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Sadır Caparov

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Recep Tayyip Erdoğan

Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Şevket Mirziyoyev